

Forfatter: Paludan-Müller, Fr.

Titel: Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, I. Bind

Citation: Paludan-Müller, Fr.: "Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, I. Bind", i Paludan-Müller, Fr.: *Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, I. Bind*, udg. af CARL S. PETERSEN , 1909, s. XI. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-paludanm01-shoot-idm140207711041312.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, I. Bind

Frederik (af Familien kaldet Fritz) paludan-müller blev født den 7de Februar 1809 i Kerteminde, hvor hans Fader, Jens Paludan-Müller, var Sognepræst. Da Drengen var 10 Aar gammel, forflyttedes Faderen til Odense og blev Stiftsprovst over Fyen; 1830 udnævntes han til Biskop over Aarhus Stift og døde 1845 i Aarhus, 74 Aar gammel.

Slægten var baade paa Sværd- og paa Spindesiden en gammel, vidt udbredt og stærkt udpræget Embedsmandsslægt, der siden det 17de Aarhundrede havde talt Præster, Professorer og højere juridiske Embedsmænd blandt sine Medlemmer, og som endnu i det Slægtled, hvortil Frederik Paludan-Müller hørte, og i det følgende frembragte flere betydelige Mænd. Broderen Caspar Paludan-Müller blev en af Danmarks mest fremragende Historikere; Brodersønnen Jens Paludan-Müller, Georg Brandes' Ungdomsven, gav Løfte om at blive noget dygtigt, men fandt en tidlig Død i 1864 i Slaget ved Sankelmark; og Søstersønner var de tre, hver paa sit Omraade udmærkede Mænd: Kunsthistorikeren Julius Lange, Nervalægen Carl Lange og Sindssygelægen Frederik Lange.

Den gamle Slægt gav sine Medlemmer i Arv megen Kultur og Dannelse, megen Tænkning og Evne til let og flydende at forme Tankerne i Vers og paa Prosa. Men den gav dem ogsaa en Sarthed overfor Indtryk og en Nervøsitet, der hos enkelte kunde gaa over til Melankoli eller Sindsforvirring (Paludan-Müllers Moder døde som sindssyg), og den gjorde dem tidligt udviklede, men ogsaa gamle før Tiden. Man mærker det hos Paludan-Müller. Ungdommens Friskhed og Livsglæde bevarede han kun kort, om overhovedet nogensinde helt og udelt; allerede i sit 23de Aar var han, som det hedder i "Dandserinden", "begyndt at gaae i Tanker", og hans "Betragtningstime" var slaaet. Livets og Tilværelsens Intethed blev det, hvorom hans Tanker kresede, og Døden kom til at staa for ham som den store Befrier, den han aldrig blev træt af at prise og paakalde; i sit 30te Aar formede han - man mærke sig Rækkefølgen - Linjerne: "Naar Dødens Stund jeg sætter kun til Siden, hvad har da Kraft og Glands som Ungdomstiden?" ("Adam Homo", 3dje Sang).

XII

Elleve Aar gammel kom Paludan-Müller i Odense Latinskole. Om hans Skolegang er intet bekendt, men han var under sin Opvæxt jævnlig syg, led allerede dengang af Nervøsitet og mørke Stemninger, som han gav Udtryk i Vers. Han blev Student med 2den Karakter i Aaret 1828, samme Aar som H. C. Andersen, og tog nu efter Faderens Ønske fat paa et Brødstudium. Han valgte Jura, men Faget interesserede ham ikke synderligt. Helten i "Dandserinden" (skrevet 1832), den unge Grev Charles, studerer Jura, men er næppe trængt videre dybt ind i Videnskaben: "tidt bringer jus naturæ ham i Vaanden, og aldrig fik med Folkeret han Bugt", hedder det spøgende om ham. Det har vel nok paaet paa Paludan-Müller selv. Juridisk Embedsexamen tog han efter syv Aars Forløb, i 1835, med 2den Karakter, men han gjorde aldrig Brug af sin Examen som Adkomst til nogen Stilling eller Embede. I "Adam Homo" morer det ham af og til at lægge juridisk Specialkundskab for Dagen, men mere blev det ikke til.

Som ung Student skal Paludan-Müller have været overordentlig indtagende. "Med sin slanke Ynglingeskikkelse, sine ædle og fine Ansigtstræk, fyrige og dybtliggende mørkeblaa Øjne og lysebrune, krøllede Haar var han ikke ilde set af det andet Kjønn; desuden anede man, at der i denne Yngling boede mere end i de fleste" (Julius Lange). Han var en yndet Selskabsmand, en ivrig Danser og Løve paa Ballerne i København og hjemme i Provinsen. En Dame, som flere Aar efter hans Død har nedskrevet sine Erindringer om ham, siger, at han i sine første Studenteraar var "sprudlende af Liv og Munterhed, forkjælet af alle gamle Damer i Odense By, beundret af og forelsket i alle de unge Piger, engang imellem forlovet lidt med en eller anden, fra Høns fløj op til Høns fløj ned". Han kunde, naar det kom over ham, være overgivet indtil Kaadheden og foretage sig allehaande Ting, der dengang ansaas for at være paa Grænsen af det sømmelige. Engang, fortælles der, morede det ham paa et Klubbal i Aarhus at gøre saa stormende Kur til en ung Købmandsfrue, at Manden, "som lignede en Bulbider", blev rasende jaloux, og hans Fader Biskoppen skal ved en anden Lejlighed have faaet skriftlig Anmodning om at holde sin Søn i Ave.

Men Kaadheden og Munterheden var kun én Side af hans Væsen, selvom det vel var den, som Omgivelserne mest fik at se; hans Breve og Digterværker fra den Tid viser en helt anden. Man ser, at han har haft melankolske Øjeblikke, har kendt til mismodige Stemninger og mørke Tanker, til Utilfredshed med sig selv og Lede ved Livet. Man læse følgende Brev, han i sit 21de Aar skrev til sin Slægtning Fru Andrea Hansteen, gift med Astronomen Professor Christian Hansteen i Norge: "Alvorlig talt, mit Skib gaaer ingen jevn Gang; tidt ligger det maustodt og tidt gaaer det for saa fulde Seil og med saa stærke Vinde, over brusende Bølger rundt omkring af mørke Skyer og knittrende Lyn og rullende Torden at jeg ikke meer formaaer at holde Roret eller styre Seilene, men lader det XIII staae til som det kan, da falder jeg i Fristelser og mange daarlige Begjærigheder; Fornuften stryger sit Flag, og Piger, Viin og Kortenspil - som der staaer i Visen - bliver min Havn, dog kun en skrøbelig, hvori jeg bjerger det synkefærdige Vrag, Dog er Opvaagnelsen af saadan en Drøm egentlig ikke behagelig. Da kommer Tomhed, Smerte, Qval og Anger, smaae nydelige Glutter maae Du troe, med hvem jeg underholder mig, og kun een Trøst bliver, den samme som Tasso omtaler naar han siger: mir gab ein Gott zu sagen was ich leide. - Dog nok herom, det er hverken godt at tale om eller høre paa; Lys maa jeg have - et andet Liv maa aabne sig for mig, hvis ei vil jeg selv aabne det. Bogen med de 7 Segl vil jeg bryde og see om mit Navn er tegnet i Livets eller Dødens Bog - misforstaae mig ikke, veed jeg dog knap selv hvad jeg skriver, men jeg vil see til at mit Haabs Øine ikke briste, thi, for atter at bruge Bibelens Ord (en gammel Vane): "Øiet er Legemet's Lys, naar

da det Lys som er i dig bliver Mørke - hvor stort er da Mørket?" og er ikke Haabet Sjælens Øie? derfor vil jeg vogte det og bliver det end svagere og svagere vil jeg betjæne mig af Conservations Brillen - men disse ligge 3 Favne under Mulde - og det løierligste er, dog kan man være lystig, fornøjet, spøge og spase, gjøre Comerce og bære sig som man ikke vidste hvor man skuide anbringe de tusinde Løier og Indfald, som for andres Øine sidder En paa Læben og i Blikket, ja lyve allerstærkest naar Sandheden gjerne styrtede frem i tusinde Taarer. Saadan er Mennesket - sin egen Gaade og Modsætning. - Dog lad mig tie, maaskee er det en Crisis og alt kan endnu blive godt eller dog stille og roligt som disse sidste deilige Sommerdage efter den fortærende Vinter og kolde Foraar. Vær nu ikke vred, du kjære Sjæl! fordi mit Hjerte her har løbet af med min Pen, har Du dog selv saa tidt givet mig gode Raad for fordums mindre Saar, og om Du end dømmes, Du vil ikke fordømme! -"

At den Sjælsoprethed, som kommer til Syne i dette Brev, ikke blot er en Frugt af en øjeblikkelig Stemning, men bundede dybere hos ham, fremgaar klart nok af en Række af hans Ungdomsarbejder. Et Digt som "Dandsemusik" (offentliggjort 1837, i hans 28de Aar) viser, at selv midt under Dansens og Festens Glæde kunde de mørke og mismodige Tanker dukke op hos ham. Selskabslivet, i hvilket han deltog, formaaede ikke at fylde hans Sind, og de Mennesker, han dør traf paa, vakte nærmest hans Foragt. Naar han kom hjem, og Feststemningen havde sat sig, forekom det hele ham tomt og indholdsløst. Man ser det af et Digt som "Den ottende Konst" (offentliggjort 1837) og endnu mere af "Dandserinden", der er skrevet i hans 23de Aar (1832). Selvom nu noget af den Livstræthed og Verdenssmerte, der gaar gennem dette Digts flygtigt tegnede Billeder af Livet i den fornemme Verden, skyldes litterær Paavirkning fra hans daværende, lige stemte Yndlingsforfattere som Byron og Heine, Grundbetragtningen er dog hans egen, den samme, som gaar gennem hele hans Digtning, og Menneskeforagten, som den ytrer sig i Skildringen af det fine Selskab, er ægte nok; selv Helten, den unge Grev Charles - en svag, viljeløs og karakterløs Person, en endnu ikke helt udviklet Adam Homo - skildres med bitter Ironi, og kun den Kærlighed, Dione bærer for ham, formaar at kaste et lidt mildnende Skær over hans Skikkelse.

Den dybere Aarsag til dette, for en ung Mand i 20-Aarsalderen usædvanligt mørke og triste Syn paa Livet og Menneskene, kender man xiv intet positivt til. Rimeligt er det, at det ikke alene er Slægtsarv, der her gør sig gældende, men at der ogsaa ligger personlige Oplevelser og Skuffelser bagved. "Jeg har hørt nævne - siger Georg Brandes - at han i en meget ung Alder havde en Hjertesorg, idet en ung Pige, som var ham kær, blev ham berøvet ved Døden". Digte som "Gravlægning" og "Den Hedenfarne", hvis Tilblivelsestid er ganske ukendt, kunde nok tyde paa, at han engang havde lidt et saadant Tab, der vel paa hans sarte og fintmærkende Sind kunde have haft en oprivende Virkning. Men der kan ogsaa have været Oplevelser af helt anden Art. Som det ovenfor anførte Brev lader ane, at Adam Homos Ungdomsforvildelser ikke har været ham selv helt fremmede, saaledes var det jo muligt, at en Clara Galt havde krydset hans Vej, som hun krydsede Adams; i et Digt som "Bella Donna" (offentliggjort 1838) kunde man vel nok have Lov til at se et flygtigt Rids af hendes Skikkelse. Den alvorlige Lidenskab, som Digtet "Tilbagefald" viser, at han har næret overfor sin Slægtning Fru Henriette Friderichsen, der levede skilt fra sin Mand, og den Omstændighed, at der vistnok samtidigt ovre i Aarhus sad en ung Pige, som han holdt af (se Digtet "Billedet"), har ogsaa kunnet bringe nok af Uro og Spredthed, Misnøje med sig selv og Livet.

Det synes, som om Paludan-Müller en Tid har tænkt sig, at han kunde finde den Glemsel og den Ro, han trængte til, ved en Digtning, der holdt sig fjærnt fra Livet og Virkeligheden. Efter "Dandserinden", som udkom 1833, fulgte en Række Arbejder, der dels bevægede sig i et luftigt Fe- og Alferige (ingen af dem er medtagne i nærværende Udgave), dels og navnlig hentede deres Stof fra den græske Mytologi. Som Søn af en Tid, da græsk-romersk Litteratur, Kunst og Mytologi dannede Grundlaget for almindelig Dannelse, og som udgaet fra en Slægt, hvor Klassikerne ved Siden af Bibelen Menneskealdre igennem havde været en kær Læsning, faldt det ham naturligt at ty netop til den græske Oldtid. Og desuden, den Harmoni, som hans Sjæl utilfredsstillet higede mod, traadte ham jo lyslevende i Møde i sin herligste Aabenbaring gennem Thorvaldsens Værker. Her var det, han længtes efter: Klarhed, Ro og Skønhed, og hvad han skyede: Lidenskab og Uro, fattedes ogsaa dør. Intet Under, om Beskuelsen af Thorvaldsens Kunst, der øvede en overordentlig Virkning paa Datiden og mægtigt bidrog til at forme dens Idealer, har gjort sit til hos Paludan-Müller at fæstne den Tro, at han ad denne Vej kunde naa Hvile og Fred.

Med "Amor og Psyche", der udkom 1834, begynder Rækken af de mytologiske Digtninge, der giver den følgende Tid dens væsentlige Præg. Paludan-Müller fandt dog ikke ved Sysselsættelsen med de gamle Myter det, han søgte. Skønheden blev ham tilsidst vammel og ækel, Harmonien viste sig ved nærmere Eftersyn ikke overvættets stor, og Spørgsmaalet om Liv og Død, hvorom hans Tanker bestandigt i alle disse Aar kresede, kunde den græske Oldtid ikke løse paa en for ham tilfredsstillende Maade. Da han i 1844 i "Tithon" fældede Dommen over sin Ungdoms Bortflyen fra Livet og Virkeligheden til en digtet xv Fantasiverdens golde og ørkesløse Drømmeliv, gav han samtidigt i "Dryaden" (udkommet kort efter "Tithon", men skrevet før) til Kende, hvad det var i den græske Oldtid, der stødte ham bort, og i "Abels Død" (udkommet kort efter "Dryaden"), hvor han havde fundet, hvad han søgte.

Da den unge Dryade, Solguden Apollos Elskede, skal dø, anraaer hun sin Elsker om Hjælp: